

Самко А.М.,
с.н.с. відділу андрагогіки
ШООД імені Івана Зязюна НАПН України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРСОНАЛІЇ (НА ПРИКЛАДІ С.У. ГОНЧАРЕНКА)

У галузі історії педагогіки окремим напрямом досліджень є персоналістичний, який висвітлює постать педагога, його творчий доробок, внесок у розвиток теорії і практики педагогічної науки. До таких видатних постатей належить відомий український вчений Семен Устимович Гончаренко (1928-2013) – академік, доктор педагогічних наук, професор, відомий фізик-методист. Звернення до його творчої спадщини спричинене, по-перше, необхідністю осмислення величі й самобутності цієї постаті; по-друге, важливістю його наукових ідей для розвитку вітчизняної педагогічної думки; по-третє, наявністю зв'язків між практичною діяльністю та теоретичними ідеями вченого й актуальними проблемами сьогодення.

Метою нашого дослідження є визначення теоретико-методологічних основ вивчення педагогічних ідей та наукової діяльності Семена Устимовича Гончаренка. Зазначимо, що методологія історико-педагогічних досліджень загалом і персоналістичних зокрема на сьогодні достатньо розроблена провідними вітчизняними дослідниками. Персоналістичний напрям вимагає від дослідника добору відповідного методологічного інструментарію – наукових методів, підходів та принципів дослідження.

Дослідницьким орієнтиром дисертації виступили загальнонаукові *принципи* пізнання: науковості; об'єктивності, що потребує врахування всіх факторів, які характеризують постать С.У. Гончаренка: біографічні факти, сукупність педагогічних ідей, наукову діяльність у контексті історичної епохи; єдності теорії та практики; історизму; системності; багатофакторності; синтезу історичного та логічного; конкретності, що вказує на суттєві сторони й закономірності об'єктивних процесів і конкретні підходи до їх оцінки; принцип розвитку, що полягає у висвітленні наукової біографії, яка складається з

характеристики основних етапів життєвого шляху з відображенням епохи, у якій жив Семен Устимович Гончаренко, характеристики середовища, його оточення, що вплинули на процес становлення і розвитку педагогічних поглядів; принцип закономірності, що характеризує комплекс явищ і процесів та взаємозв'язки між ними; міждисциплінарності; академічної доброчесності.

Наголосимо, що для об'єктивного й неупередженого дослідження персоналії С.У. Гончаренка, необхідно використовувати методологічні підходи, що доповнюють один одного та застосовуються частково чи повністю. Використання у дослідженні хронологічного підходу дає змогу простежити й обґрунтувати періодизацію життєвого й науково-педагогічного шляху Семена Устимовича, послідовність розвитку педагогічних ідей вченого на різних історичних етапах. Одним з основних підходів, який використовувався нами у процесі вивчення педагогічної спадщини С.У. Гончаренка, був біографічний підхід. Він передбачав висвітлення основних етапів життєвого шляху педагога; аналіз епохи, у яку він жив і творив; характеристику соціального середовища, у якому відбувався процес становлення особистості. З метою розкриття значення суб'єктивного досвіду як основної характеристики сутності особистості Семена Устимовича використано феноменологічний підхід, однією з ознак якого О.В. Сухомлинська (2003, с. 15) вважає відмову від будь-яких ідеалізацій, упередженості та заданості. Характеристика персоналії педагога має бути незаангажованою і бути вільним описом процесу пізнання дійсності, наукових і художніх текстів із відмовою від міфів і стереотипів. У контексті нашого дослідження педагогічна спадщина С.У. Гончаренка сприймається нами як цілісне утворення у сукупності взаємопов'язаних між собою елементів, просторових, часових та інших аспектів, у яких відображена його творча та освітня діяльність. Власне феномен постаті вченого вивчався нами у різних аспектах суспільно-політичного виміру, формах наукової, творчої, громадської, педагогічної, адміністративної діяльності та родинних, службових, дружніх і творчих стосунках. Важливе значення в розгляді педагогічної персоналії має парадигмальний підхід, який, на думку О.В. Сухомлинської (2003, с. 46), «нині

широко декларується і починає потроху використовуватися в дослідженнях». Використання парадигмального підходу дає нагоду розглянути логіку розвитку педагогічних ідей С.У. Гончаренка з позицій педагогічної науки, її внутрішньої динаміки, з точки зору виникнення і трансформації різних концепцій, ідей, положень.

У процесі наукового пошуку нами застосовано низку методів дослідження, з-поміж них: *теоретичні*, що представлені загальнонауковими (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, системно-комплексний метод) – для теоретичного аналізу конкретно-історичної генези об'єкта дослідження, цілісного вивчення постаті С.У. Гончаренка, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і відношень та історико-педагогічними (проблемно-хронологічний – для розкриття динаміки розвитку поглядів педагога; біографічний – для вивчення життя, науково-педагогічної діяльності Семена Устимовича, розкриття їхнього значення для розвитку педагогічного простору України; метод періодизації – для виокремлення етапів життєвого шляху та наукової діяльності С.У. Гончаренка та ін.); *емпіричні*: пошуково-бібліографічний, архівний, метод інтерв'ювання – для пошуку архівних першоджерел, опрацювання історіографії, періодичних видань, а також роботи з усно-історичними матеріалами.

Підсумовуючи, узагальнюємо положення про те, що методологія дослідження обраної теми побудована на визначенні теоретичного та практичного значення педагогічної спадщини С.У. Гончаренка. Вибрані методологічні підходи і комплекс дослідницьких методів дають змогу науково, об'єктивно, системно й цілісно вивчити педагогічні ідеї та наукову діяльність Семена Устимовича Гончаренка, виявити їх особливості, закономірності та суперечності.

Література:

Сухомлинська, О.В. (2003). Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ, 68 с.